

glasbenim žanrom, ki zveni nekoliko sodobneje, vendar to v dinamičnem in kulturno izrazito heterogenem 21. stoletju ne pomeni veliko, saj so danes simbolni sistemi še veliko kompleksnejši in bolj diverzificirani, kot so bili v času narodnozabavne klasi-ke» (str. 149). V nadaljnjem razglabljanju v začrtano smer bi bilo sicer treba upoštevati tudi širšo ekonomijo narodnozabavne glasbe v Sloveniji, vključno z motivi in praksami konzumiranja te glasbe – ni nujno, da se občinstva sodobne slovenske narodnozabavne glasbe identificirajo z njenimi označevalnimi in pomenski registri, pač pa jim dodajajo svoje. A ves ta sklop vprašanj presega platnice recenzirane knjige (in zadeva nekatere cilje raziskovalnega projekta o slovenski narodnozabavni glasbi), nekatera od njih pa tudi sam žanr narodnozabavne glasbe.

Klemen KOCJANČIČ
Fakulteta za družbene vede,
Univerza v Ljubljani

Michael Colborne
**From the Fires of War: Ukraine's
Azov Movement and the Global
Far Right**
ibidem-Verlag, Stuttgart 2022,
179 strani, 29,90 EUR
(ISBN 9783838215082)

Michael Colborne, kanadski novinar in raziskovalec pri Centru za analizo radikalne desnice (CARR) in sodelavec spletne raziskovalno-novinarske strani Bellingcat, je pri nemški

založbi ibidem izdal prvo knjigo v angleščini o ukrajinskem skrajnodesničarskemu gibanju Azov.

Po krajšem uvodu avtor v prvem poglavju opiše (ideološko) ozadje nastanka gibanja Azov, v sklopu politično-vojaške zgodovine, ki je doprinesla k oblikovanju ukrajinske identitete (narodnosti) in končno tudi do ukrajinske države. Azov je mesto v rostovski oblasti v Rusiji, ki se nahaja jugozahodno od Rostova v estuariju reke Don, tik pred izlivom v Azovsko morje (del Črnega morja). Do ukrajinsko-ruske meje je 50 km zračne linije. Pri oblikovanju ukrajinske in širše regijske zgodovine so imeli vlogo številni, ki so naseljevali to območje: od prvotnih Protoevropejcev, ki so naseljevali ukrajinske stepe, do Skitov, zgodnjih Slovanov, nordijskih Varjagov (ki so ustanovili današnji Kijev), Mongolov, Kozakov, Tatarov, Poljakov, Rusov. Podobno kot drugje v Evropi se je ukrajinska nacionalna zavest pričela oblikovati v 19. stoletju, a kot avtor poudari »manj močno in manj obsežno« (str. 20) kot pri sorodnih nacionalnih gibanjih. Tik pred koncem prve svetovne vojne je bila razglašena Ukrajinska nacionalna republika (kot neposredna posledica ruske revolucije), a so jo pronemške sile kmalu zadušile. V medvojnem obdobju je bilo današnje ukrajinsko ozemlje razdeljeno med Sovjetsko zvezo, Poljsko, Romunijo in Češko-slovaško, pri čemer so bili Ukrajinci v vseh teh državah preganjani in jim je grozila asimilacija. Posledično se je v 20. letih 20. stoletja oblikovala Organizacija ukrajinskih nacionalistov

(OUN), ki si je prizadevala za samostojno in neodvisno Ukrajino. OUN se je pred in med drugo svetovno vojno naslonila na Tretji rajh, v upanju, da bodo prek kolaboracije z nacisti prišli do lastne države. A to se ni zgodilo in Ukrajina je ostala del Sovjetske zveze; šele v 80. letih prejšnjega stoletja je Gorbačovova perestrojka dovolila obrambo ukrajinskega jezika in kulture (kot tudi drugih neruskih narodov v sklopu ZSSR), a to ni zastavilo razpada Sovjetske zveze. Po osamosvojitvi leta 1991 so se na ukrajinskem političnem prostoru oblikovale skrajnodesničarske, nacionalistične stranke, ki pa niso uživale široke politične podpore. Z izbruhom majdanske revolucije leta 2013, ko prorусki predsednik Ukrajine Viktor Janukovič ni želel podpisati načrtovanega pridružitvenega sporazuma z EU, je opozicija in s tem tudi skrajna desnica pridobila nove privržence (pri čemer so skrajni desničarji predstavljali med 10 in 20 odstotkov protestnikov). Sledili so prorусki protesti na območju Donbasa in Krima, dokler ni leta 2014 sledila prorусka vstaja z (ne)prikrto podporo Ruske federacije, ki se je končala z rusko zasedbo in integracijo Krima v federacijo. Ob nezmožnosti ukrajinskih oboroženih sil, ki so bile s strani prorусkih poveljnikov soočene z načrtno degradacijo sposobnosti, množičnimi dezertacijami oz. prebegi, so se pričele oblikovati samostojne, neodvisne paravojaške formacije, ki so se želele boriti proti ruski zasedbi ukrajinskega ozemlja. Tako se je izoblikoval tudi bataljon Azov, sprva je štel med

150 in 200 pripadnikov, pri čemer so večino predstavljali skrajnodesničarski nogometni huligani, poleg njih pa so bili v enoti še neonacisti iz Ukrajine in drugih držav (primarno Rusije). Bataljon, ki je deloval pod okriljem ukrajinskega notranjega ministrstva, je kmalu pridobil pozornost tujih medijev, tako zaradi svojega neonacističnega ideološkega pogleda kot tudi uspeha v bojih za Mariupol januarja 2014 in poslednjih bojih na jugu Ukrajine. Enota je pričela rasti, tako da je novembra 2014 imela že okoli 800 pripadnikov; takrat je bila tudi uradno integrirana kot polk v Ukrajinsko nacionalno gardo. Tega leta se je začelo tudi gibanje, ki se je leta 2015 oblikovalo v nevladno organizacijo (Azovski civilni korpus) in naslednje leto je bila formalno ustanovljena še politična stranka (Azovski nacionalni korpus).

V drugem poglavju se avtor posveti ideološkemu profilu azovskega gibanja, ki primarno sloni na profašistični ideologiji iz 30. let 20. stoletja in je povezana z ukrajinskim nacionalizmom (vključno z antisemitizmom) ter sodobnim (mednarodnim) neonacizmom. Dalje izpostavi ključne podstate azovskega gibanja, ki so: hierarhija (najbolj sposobni vodijo družbo, ki je hierarhično izoblikovana; enakost ne obstaja), elitizem in avtoriteta (prava diktatura ni slaba; pravice manjšine in nadzor nad državo so zablode), tradicija (kot najpomembnejša, nespremenljiva, vedno prisotna sila), narod kot organska oblika življenja (odstranitev delov, ki ga slabijo), politične teorije zarote

(vedno so zarote, tako notranje kot zunanje, ki slabijo narod/državo), ponovno rojstvo (tako posameznika kot naroda je primarno dejanje), nasilje (cilj opravičuje sredstva) ter žrtvenost (Ukrajinci kot žrtve ruskega imperIALIZMA).

Tretje poglavje predstavlja pregled političnega delovanja azovskega gibanja. Od ustanovitve bataljona leta 2014 se je izoblikovalo politično gibanje, ki ima skupaj nekaj tisoč privržencev oz. pripadnikov (ocene med 6 in 10 tisoč). Iz bataljona, nato polka so se kmalu umaknili nekateri vidnejši pripadniki, ki so nastopili politične kariere, hkrati pa so pričeli v enoto prihajati tudi ideološko nezaznamovani pripadniki (po vključitvi v nacionalno gardo), tako da je bilo že leta 2015 v polku (le še) 10 do 20 odstotkov neonacistov. Politična moč gibanja se je pokazala leta 2018, ko je njihov predstavnik zbral le 0,2% glasov (in se uvrstil na 20. mesto), in leta 2019, ko je koalicija skrajnodesničarskih političnih strank in skupin (na čelu z Nacionalnim korpusom) zbrala le 2% glasov na parlamentarnih volitvah in tako ni dosegla petodstotnega praga za vstop v državni parlament. V tem času je ukrajinska policija preiskovala in aretirala več pripadnikov azovskega gibanja zaradi napadov na politične aktiviste (za manjšino LGBT+, proruske itn.). Znotraj azovskega gibanja so se tako oblikovale veteranska, mladinska (ki organizira mladinska taborjenja, vključno s poukom o uporabi orožja in ideološko indoktrinacijo), športna (prek mreže športnih društev in klubov),

publicistična sekcija itn. Azovsko gibanje ima stike še z drugimi skrajnodesničarskimi organizacijami v Ukrajini, kot so Wotanjugend, NordStorm, Avantgard, Alternativa itn. V desetletju se je oblikovalo kot vodilna skrajnodesničarska politična organizacija v Ukrajini.

V četrtem poglavju avtor piše o kriminalnem ozadju azovskega gibanja, tako znotraj same organizacije kot tudi napram nasprotnikom, o povezavah z ukrajinskim političnim vrhom (predvsem z ukrajinskim notranjim ministrom Arsenom Avakovom (2014–21)) kot tudi glede obtožb glede korupcije in uporabi azovcev za napade na politične nasprotnike Avakova in drugih politikov, ki so bili povezani z azovskim gibanjem. Medtem ko se gibanje primarno financira s članarinami, pa je razvilo tudi razvejan sistem pridobivanja sredstev, ki sega od trgovin s paravojaško opremo, donacij posameznikov in podjetij do prodaje publikacij itn. A avtor izpostavi, da se Azov sooča tudi z obtožbami o kriminalnem delovanju (izsiljevanju podjetnikov za »zaščito«, krajah, najemnikih za različne politične ali poslovne skupine, preprodaji drog itn.). To se je pokazalo tudi v več preiskavah vidnejših predstavnikov gibanja oz. njihovih družinskih članov, ki so pridobili večje gnotno premoženje, ne da bi lahko dokazali njegovo poreklo. Z azovskim gibanjem so povezani tudi nekateri bolj odmevnejši umori.

Peto poglavje se posveča ideološkemu razponu znotraj samega azovskega gibanja kot tudi poskus

vstopa na politični parket. Tako uradno azovsko gibanje zavrača antisemitizem kot kakršnokoli preganjanje narodnih manjšin, a objave najvidnejših predstavnikov gibanja na socialnih omrežij govoriyo drugače. Tudi sam simbol gibanja je klasični primer »dvojnega govora« (*double-speak*): gibanje uradno razlaga simbol kot umetelno kombinacija črk I in N (*Ideja naroda*), a nasprotniki gibanja izpostavljajo podobnost z runo Wolsangel, ki je (neo)nacistični simbol.

Naslednje poglavje se nanaša na mednarodne ambicije azovskega gibanja. Že od same ustanovitve bataljona Azova so se v njihovih vrstah nahajali ideološki sovrstniki tako iz Rusije (ki so predstavljali največjo skupino) kot tudi zahodne Evrope (Italija, Švedska, baltske države itn.) in ZDA. Tako avtor izpostavi primer Hrvata Denisa Šelerja, ki je tako veteran hrvaške osamosvojitvene vojne kot tudi (nekdanji) vodja huliganov zagrebskega Dinama. Prisotnost tujih državljanov je v vrstah Azova (kot na splošno v ukrajinskih oboroženih silah) upadla po podpisu drugega sporazuma iz Minska leta 2015, ki je narekoval odstranitev tujih državljanov. Posledično se je večina tujcev vrnila domov, medtem ko so nekateri sprejeli ukrajinsko državljanstvo in ostali v novi domovini. Število tujih prostovoljcev v azovskem bataljonu/polku naj ne bi nikoli preseglo sto pripadnikov. Za primerjavo: po podatkih ameriškega zunanjskega ministrstva (*U. S. State Department*) je bilo leta 2019 še vedno okoli 17.000 tujcev, udeleženi v bojih v Ukrajini: od tega več kot

13 tisoč na ruski strani (od tega 90% Rusov) in malo manj kot štiri tisoč na ukrajinski strani (več kot 75% predstavljajo Rusi). Prek teh tujcev pa je azovsko gibanje vzpostavilo povezave s sorodnimi organizacijami v drugih državah, s katerimi se povezujejo na podlagi nacionalizma, proti ruskeemu imperializmu, proti zahodnemu kapitalizmu itn.

V zadnjem poglavju avtor razglablja o prihodnosti azovskega gibanja. Po odhodu njihovega glavnega zaščitnika, nekdanjega notranjega ministra Avakova, kot tudi neuspehu na volitvah, se je pričelo tudi obdobje preganjanja azovcev. Tako je bil avgusta 2021 vodja gibanja Andrij Biletski z več svojimi podporniki aretiran zaradi vandalizma (uničili so umetniško delo, ki je bilo del proslave ukrajinske osamosvojitve), kar se pred nekaj leti ne bi nikoli zgodilo. Zaradi (vse) manjšega vpliva na ukrajinsko družbo avtor razglablja o možnosti atropije ali radikalizacije gibanja, pa tudi o potrebi, da se za mladino (temeljno rekrutno bazo vseh radikalnih skupin) zmanjša privlačnost azovskega gibanja. Azovci so po izvolitvi Volodimirja Zelenskega tožili, da jih preganja država, saj je bilo več pripadnikov gibanja aretiranih zaradi udeležbe v kriminalnih dejanjih. Pregon skrajnodesničarskih gibanj so sprožile tudi zahodne države, ki so zavračale (finančno oz. materialno) podporo Ukrajini, dokler ta ne bo rešila problematike skrajnih desničarjev v vrstah ukrajinskih oboroženih sil.

Knjiga je bila napisana in izdana

tik pred (novim) ruskim napadom na Ukrajino februarja 2022, tako da je potrebno k knjigi dodati še dogodke zadnjih mesecev. Prav obstoj azovskega gibanja je bila ena ključnih točk, s katerimi je rusko politično vodstvo opravičevalo začetek »specialne vojaške operacije« in »denacifikacije« ukrajinskega političnega vodstva oz. družbe. Pri tem pa Rusi in proruski podporniki niso oz. ne problematizirajo prisotnosti skrajnih desničarjev, ki se borijo na ruski strani. Tako ima ustanovitelj skupine Wagner, ruski častnik Dmitrij Utkin, prav tako neonacist, številne tetovaže (neo)nacističnih simbolov. Skupina Wagner, ki uradno ne obstaja, ampak jo strokovnjaki opredeljujejo kot najemniško vojsko, ima skoraj deset tisoč pripadnikov in se bori ne samo v Ukrajini, ampak tudi v Siriji in Afriki. V okviru Wagnerja trenutno deluje tudi nekoč samostojna enota Rusič, ki jo prav tako sestavljajo neonacisti; prav tako pa so na ruski strani še druge nacionalistične, skrajnodesničarske, imperialistične skupine oz. enote (bataljon Sparta, Rusko imperialistično gibanje, Ruska pravoslavna vojska itn.).

Obstoj in navzočnost azovskega polka (nekateri viri govorijo le o bataljonu) v Mariupolu sta Rusom služila kot opravičilo za izvršitev vojnih zločinov pri napadih na to mesto, vključno z bombardiranjem mestne bolnišnice in gledališča. Pripadniki polka Azov, skupaj z drugimi vojaškimi in policijskimi enotami, so bili zadnji branilci Mariupola (na območju tovarne Azovstal), dokler se niso sredi maja 2022 na ukaz Zelenskega

predali. Tik pred padcem Azovstala je namestnik poveljnika azovske enote Svjatoslav Palama zatrdil, da je enota zavrгла neonacistično ideologijo in da so bili v enoti tudi ukrajinski državljani grškega, judovskega, muslimanskega in tatarskega rodu. Pri tem pa je zanimivo, da so se v ukrajinskih vrstah borili in se še borijo tudi skrajni levičarji; tako so anarhisti leta 2015 ustanovili Revolucionarno akcijo (za paravojaško usposabljanje in tudi za napade na skrajne desničarje), leta 2022 pa so ustanovili še druge enote (Odporniški komite, Črna zastava itn.), v katerih se borijo tudi tuji prostovoljci.

Prisotnost skrajno-ideoloških skupin na obeh straneh konflikta lahko preprosto pojasnimo tako, da skrajneži (ne glede iz katerega ideološkega bloka) lahko in dejansko sodelujejo v oboroženemu konfliktu kot prostovoljci, pri čemer je njihovo sodelovanje vedno (neuradno ali celo uradno) zaželeno, predvsem zaradi njihove visoke morale in pripravljenosti za žrtve (če ne tudi boljše usposobljenosti). Dejstvo pa je, da prisotnost skrajnih skupin oz. organizacij, ki imajo orožje in (para)vojaško znanje kot tudi izkušnje, posledično pomeni varnostno grožnjo za samo državo, še posebej če se take skupine ne odpovedo revolucionarnemu delovanju (v smislu pridobitve politične vladavine/vpliva prek nasilnih, kriminalnih dejanj). Jasno pa je tudi, da skrajne politične (oborožene) skupine so (bile) in bodo vedno prisotne tako v družbi kot v oboroženih konfliktih, ne glede na državo.